

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2252>

Number: 24 , p. 303-318, Spring 2014

**ZİHİNSEL ENGELLİLER ÖĞRETMENLİĞİ SERTİFİKA
PROGRAMINA DEVAM EDEN ÖZEL EĞİTİM SINIF
ÖĞRETMENİ ADAYLARININ SERTİFİKA PROGRAMLARININ
İŞLEVSELLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ***

*CLASSROOM TEACHERS CANDIDATES OF SPECIAL EDUCATION
ATTENDING TEACHING MENTALLY DISABLED STUDENTS CERTIFICATE
PROGRAMME OPINIONS ABOUT THE FUNCTIONALITY OF THE
CERTIFICATE PROGRAMME*

Yrd. Doç. Dr. İbrahim COŞKUN

Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Övgü BOLDAN

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı Öğrencisi

Özet

Bu araştırmanın genel amacı zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programının işlevselliği hakkında öğretmen görüşlerini öğrenmek ve bulgular doğrultusunda öneriler sunmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz desenleriyle oluşturulmuştur. Yöntemin belirlenmesinde örneklem ve örneklemde yer alan katılımcıların özellikleri etkili olmuştur. Neden-sonuç ilintisini incelemek için nitel yöntem uygun bulunmuştur. İçerik analizi ile sayısal veriler toplanmış betimsel analiz kullanılarak durum tasviri yapılmıştır. Katılımcıların bir veya birden fazla verdikleri cevaplara göre frekansları belirlenmiş her bir frekans için % değerleri oluşturulmuştur. Araştırmada zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programına devam eden özel eğitim sınıf öğretmeni adaylarının sertifika

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

programlarının işlevselliğine ilişkin görüşleri ele alınmış, bulguların nihayetindeki sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu araştırmada geliştirilen veri toplama aracı 8 sorudan oluşmuştur. Öncelikle alt problemler belirlenmiştir. Daha sonra alt problemlere uygun sorular geliştirilmiş, soruların işlevsel olmasına dikkat edilmiş ve 2 tane alan uzmanına danışılmıştır. Uzmanların onayı alındıktan sonra örneklem grubuna geliştirilen anket formu verilerek cevaplamaları istenmiştir. Formu cevaplayan Zihinsel Engelliler Sınıf Öğretmenleri (ZES) öğretmen adaylarının verdiği yanıtlara göre sonuçlar saptanmıştır. Programa katılan ZES öğretmeni adaylarını bu mesleği seçme ve programa katılma amaçları kendi alanlarında atama olmadığı içindir. Öğretmenlerin birçoğu atama olsa tercih etmezdim ifadelerini kullanmışlardır. Bunun sonucunda doğal bir süreç olarak maddi kaygılar önemli bir yer tutmuştur. Atanamayan öğretmenler para kazanamadıklarından dolayı alternatif yollardan biri olan ZES öğretmenliğine yönelmişlerdir. Ancak bunun yanında kendini geliştirmek isteyen öğretmenler, alana ilgisi olan öğretmenler, kendi isteğiyle alan değişikliği yapmak isteyen öğretmenler de vardır. Öğretmen adaylarının kaygı düzeylerindeki artışa sebep olan “cinsel eğitim dersi” de üzerinde durulması gereken bir alt başlıktır. Öğretmen adayları sertifika programlarına cinsel eğitim dersi koyulması yönünde ifadelerde bulunmuşlardır. ZES aday öğretmenlerin eğitimcilerinin görüşleri de çok önemli ve işlevselliği etkileyici niteliğe sahiptir.

Anahtar Sözcükler: Özel eğitim, zihin engelliler, özel eğitim sertifika programları, öğretmen yetiştirme

Abstract

The main purpose of this research is to learn the teachers' opinions about the functionality of the teaching mentally disabled students certificate programme and to put forward suggestions in accordance with verity. This research was brought into existence via content analysis and descriptive analysis patterns which are the methods of qualitative searching. In setting down the method, the sample itself and characteristics of the participants came into play. Qualitative method was found proper to analyse the association of the cause and result. With content analysis numerical data was collected and via descriptive analysis circumstance description was came into being. According to one or more answers participants gave, the frequency was determined and for each frequency percent values were set. In this research candidates' of classroom teachers of special education who are attending teaching mentally disabled students certificate programme opinions about the functionality of the certificate programme were discussed and, the results of the verifications were evaluated. Collecting data tool which is developed in this research was composed of 8 questions. Sub- problems were set initially. And then questions suitable to sub- problems were developed, the functionality of the questions was at care, and 2 experts on this branch were consulted. After getting the experts' confirmation , the participants of the sample group were asked to answer the questionnaire. The results were evaluated according to the

answers given by the CSE teachers. CSE candidate teachers' purpose of attending this programme and choosing this occupation is that there is nearly no chance of working in their own field. Many of the teachers stated that if there were any chance of working in their own branch, they wouldn't choose CSE. Under these circumstances financial concern became the main concern naturally. The teachers who can't get placed by the government choose to work as CSE as an alternatif way to earn their living. On the other hand there are teachers who have interest on this area of education, teachers who want to improve their self abilities and teachers who want to change their branch into CSE without financial concern but with their own will. 'Sexual education lesson' is also a sub-title should be put emphasis on as it cause candidate teachers' concern levels to increase. Candidate teachers have statements about certificate programmes should contain sexual education lessons. CSE candidate teachers and educators have important viewpoints about the subject and these viewpoints have the quality to effect functionality.

Key Words: special education, mentally disabled students, special education certificate programmes, training teacher

Giriş

Çoğumuzun zihin engellilik durumu hakkında az çok bir bilgisi vardır. Ancak bu bilgimiz eksik olduğu kadar birçok yanlış da içermektedir. Bazı çocuklar ve gençler akademik, sosyal ve öz bakım becerilerinde yaşitlarından ciddi bir biçimde geri kalırlar. Bunlar çevrelerindeki insanlar tarafından kolaylıkla farkına varılırlar. Bu durumda olan çocuk ve gençler için zihin engelliliğın nasıl tanımlandığı, görünen köy kılavuz istemez örneği, o kadar önemli değildir. Ancak bu durumda olanlar zihinsel engellilerin çok ufak bir bölümünü oluşturmaktadır (Eripek, 1998).

Zihinsel işlevlerde gerilik; bu alandaki tanımlamalardan biri olan WISC-R'a göre, zekâ bölümünün 69 puana düşmesi durumudur. Uyumsal davranışlarda yetersizlik ise bireyin kendi yaşından ve kültür grubundan beklenen kişisel bağımsızlık ve sosyal sorumluluk görevlerini yerine getirmemesi sorunudur (Tekeli, 1999).

Eripek'e göre (1998) "Geri zekâlılık" (bu alandaki ilk tabirlerden biridir) hali hazırdaki işlevlerde önemli sınırlılıkları göstermektedir. Bu, zihinsel işlevlerde önemli derecede normalaltı, bunun yanı sıra zihinsel işlevlerle ilişkili uyumsal beceri alanlarından (İletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal beceriler, toplumsal yararlılık, kendini yönetme, sağlık ve güvenlik, işlevsel akademik beceriler, boş zaman ve iş) iki ya da daha fazlasında sınırlılıklar gösterme durumudur. Geri zekâlılık 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır.

Zihin engelli çocukların eğitimlerinde daha etkili öğretim yöntemleri arayışları günümüzde de sürmektedir. Bu arayışlar içerisinde davranışçı yaklaşım ya da uygulamalı davranış analizi yöntemleri başarılı sonuçlar vermektedir (Eripek, 1998).

Türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirmede sık sık gündeme gelen değişik uygulamalar bu alanda standartlaşma konusundaki zorlukları da beraberinde getirmiştir (Akyüz, 2003). Özellikle 80'li yıllarda yaşanan uygulamalar sisteme katılan öğretmenlerin yeterlilikleri konusunda da Milli Eğitim Bakanlığını (MEB) uzun yıllar süren hizmet-içi çalışmalarınıyla meşgul etmiştir (Seferoğlu, 2004).

Ülkemizde özel eğitim alanında öğretmen yetiştiren programların içeriğine baktığımızda, pek çok kuramsal dersin yer aldığını görmekteyiz. Davranış değiştirme, beceri-kavram öğretimi, bireyselleştirilmiş öğretim programlarının (BEP) hazırlanması gibi dersler doğrudan uygulamaya temel oluşturan derslerdir (Ergenekon, Özen ve Batu, 2008).

Özel eğitim, normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan her birey için, özür ve özelliğine uygun şekilde düzenlenmiş veya desenlenmiş bir eğitimidir. Bu eğitim türü bir uzmanlık işi yani profesyonel bir etkinliktir. Bu etkinlikler uzman personel tarafından yürütülmelidir. Çünkü özel yetişmiş personel özel eğitimin üç temel direğinden en çok gerekli olanıdır. Özel eğitim öğretmenlerinin özellikle özür grupları dikkate alınarak yetiştirilmesi çok yeni ve istenilenin altındadır. Özel eğitime muhtaç çocuklarla çalışacak öğretmenlerin ilgili alanda yetişmiş olmaları gerekmektedir. Fakat uygulamaya baktığımızda özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin bir kısmının özel eğitim alanında yeterli eğitim almadıklarını görüyoruz. Özel eğitim kurumlarının öğretmen gereksinimi 1983 yıllarına kadar normal okul öğretmenlerince karşılanmaya çalışılmış bu öğretmenlerin büyük bir kısmı hizmet içi eğitim ve sertifika programlarıyla yetiştirilmiştir (Kök, 2002).

Yükseköğretim Kanunu'yla diğer ülkelerde olduğu gibi eğitim fakültelerinde özel eğitimin bölüm olarak teşkilatlanması; programlarının daha bağımsız, alanın gerektirdiklerini ve gelişmeleri daha kolay dikkate alan programların düzenlenmesi kolaylığını sağlamıştır (Akyüz, 2003). Ancak, henüz özel eğitim öğretmeni yetiştirmek için standartlar belirlenmemiştir. Öğretmen yetiştirme programları, alanda çalışanların yönlendirmelerine göre düzenlenmektedir (Özyürek, 2008).

Öğretmene mesleğin gerektirdiği bilgi beceri ve tutumlar kazandırmayı amaçlayan hizmet içi eğitim programları hem hizmet öncesi eğitimde edinilen bilgilerin yenilenmesi, hem de yeni bilgilerin öğretim, yöntem ve tekniklerinin kazandırılması açısından önemli olmaktadır. Buna göre hizmet içi eğitim programlarının içeriği, öğretmenlerin gereksinimlerine göre engelli öğrencilerle etkili bir biçimde çalışmayı kolaylaştıracak biçimde düzenlenmelidir (Akçamete, 1998). Ancak uygulamaya ilişkin ilgili literatürdeki örneklerle bakıldığında hem bu programların amacını hem de içeriklerinin her zaman beklentileri karşılamadığı bilinmektedir.

Bu tür eğitim alan öğretmenlerin bir kısmı, özel eğitim kurumları genellikle şehir merkezlerinde olduğundan, merkezlere gelebilmek için bu yol başvurmaktadırlar. Dolayısıyla bu mesleğin tam olarak benimsemedikleri gözlenmektedir. Bu araştırma eksiklikleri gidermek, hizmet içi eğitimin işlevselliğini arttırmak ve öğretmek görüşleri hakkında fikir sahibi olmak için yapılmıştır.

Ana problem ve Alt Problemler

Bu çalışmada araştırmanın ana problemini "Zihin engelli öğretmenliği sertifika programına devam eden özel eğitim sınıf öğretmeni adaylarının sertifika programlarının işlevselliğine ilişkin görüşleri nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın bu temel probleminden hareketle aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) İlköğretim Sınıf öğretmenliği mezunlarının zihin engelliler sertifika programlarının işlevselliğine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2) Sertifika programına katılan zihin engelliler sınıf öğretmenliği adayı öğretmenlerinin mesleğe ve özel eğitim gerektiren bireye ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3) Bu programın eğitime katkıları veya gelecekteki olumlu ya da olumsuz etkilerine yönelik öğretmen adaylarının görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programının işlevselliği hakkında öğretmen görüşlerini öğrenmek ve bulgular doğrultusunda öneriler sunmaktır.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tekniğine göre desenlenmiştir. Durum çalışmaları araştırmacılara var olan durumun derinlemesine çalışılmasına olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını 2013 yılı güz döneminde İstanbul ili Ataşehir ilçesi Zübeyde Hanım Öğretmen Evi ve Hizmet İçi Eğitim Merkezi'nde zihin engelliler sertifika programına devam eden toplam 141 kursiyerden gönüllülük esasına göre araştırmaya katılan 56 kursiyer oluşturmaktadır. Katılımcıların 37'si bayan 19'u erkektir. Sertifika programına katılan kursiyerler farklı illerden gelmiş, farklı üniversitelerden mezun olmuş ve yaşları 21 ile 33 arasında değişen öğretmen adaylarından oluşmaktadır.

Varsayımlar

Katılımcıların veri toplama aracındaki maddelere doğru, eksiksiz, samimi ve dikkatli bir şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır. Kişisel bilgi formuna ve açık uçlu sorulara katılımcıların verdikleri cevapların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıttığı varsayılmaktadır.

Sınırlıklar

Bu araştırma; 2013-2014 eğitim-öğretim yılı ile; MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından sınıf öğretmenleri için düzenlenen zihinsel engelliler sertifika programının İstanbul Anadolu Yakası Grubu ile; katılımcıların veri toplama aracının açık uçlu maddelerine yansıtıkları görüşlerle ve A, B, C ve D şubelerinden 56 zihinsel engelliler sınıf öğretmeni adayı ile sınırlıdır.

Veri Toplama Aracı/Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgiler ve açık uçlu maddelerden oluşan anket formu kullanılmıştır. Anket, sistematik bir veri toplama yöntemidir. Veri toplama aracı hazırlanırken ilgili literatür taranmış ve alan uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Bu araştırmada geliştirilen veri toplama aracı 8 maddeden oluşmuştur. Öncelikle alt problemler belirlenmiştir. Daha sonra alt problemlere uygun maddeler geliştirilmiş, soruların işlevsel olmasına dikkat edilmiş ve iki alan uzmanına danışılmıştır. Uzmanların onayı alındıktan sonra çalışma grubuna geliştirilen form uygulanmıştır.

Veri Analizi

Veriler önceden belirlenen temalara göre düzenlenip, kategorilere göre sınıflandırılmış; “yüzde-%”, “frekans-f” ve “kodlarla” ayrıntılandırıldığı için içerik analizi; katılımcıların cevap örneklerini içerdiği için de betimsel analiz kullanılmıştır. Elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Böylece kategoriler oluşmuş ve katılımcıların verdikleri cevaplar kategoriler altına yerleştirilmiştir.

Katılımcıların bir veya birden fazla verdikleri cevaplara göre frekansları belirlenmiş her bir frekans için % değerleri oluşturulmuştur. Cevapların okuyucuya sunulması ve kategorize işleminin de etkililiğini belirtmek için katılımcıların cevapları olduğu gibi değiştirilmeden alınmış ve yanlarına hangi kategoriye dâhil edildikleri yazılmıştır. Katılımcıların tipik veya uç görüşleri doğrudan alıntılar şeklinde araştırmaya yansıtılmıştır. Söz konusu görüşler yansıtılırken katılımcılar kodlanmıştır. Kodlamada; mezuniyet alanı sınıf öğretmenliği için SIN, mezun için MEZ, yaş doğrudan verilmiş, kız için K, erkek için E kodlaması benimsenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programına devam eden özel eğitim sınıf öğretmeni adaylarının sertifika programlarının işlevselliğine ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bu araştırmada katılımcıların görüşlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın birinci alt problemi olan “Zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programına katılma sebebine” ilişkin bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Sertifika Programına Katılma Sebebi

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Mesleki yeterlilik konusunda gelişim	6	10.7
Alan değişikliği yapmak	3	5.3
Atanamama kaygısı	37	66
Maddi kaygılar	7	12.5
Özel eğitime ilgi duymak	3	5.3
TOPLAM	n=56	100

Tablo 1’de de görüldüğü gibi zihin engelliler öğretmenliği sertifika programına katılan öğretmen adaylarının bu programa katılma nedenleri olarak “atanamama kaygısı” 37 kişi (% 66) ile en çok frekansı alan gerekçe olmuştur. Bunu 7 kişi (% 12.5) ile “maddi kaygıları” gerekçe gösteren katılımcılar izlemiştir. 6 katılımcı (%10.7) “mesleki yeterlikler konusunda kendini geliştirmek” gerekçesiyle bu programa katıldığını ifade etmiştir. Son olarak 3 katılımcı (%5.3) “alan değişikliği yapmak” ve diğer 3 katılımcı da (%5.3) “özel eğitim alanına ilgi duymak” gerekçeleriyle bu programa katıldığını belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusuna yönelik öğretmen adaylarının görüşlerine yönelik örnekler aşağıda verilmiştir:

SIN-MEZ-23-K : “Zihin engelliler öğretmenliği sertifika programına özel rehabilitasyon merkezinde çalışabilmek için katıldım.” (alan değişikliği)

SIN. MEZ, 25, E :“Alan hakkında yetkin eğitimcilerden bilgi edinmek, çocukları her yönlü tanıyarak gerek çocuklara gerek ailelere gerekse topluma ve ardından dünyaya faydalı olabilmek için.” (alana karşı ilgi)

SIN. MEZ, 25, E : “82,82 puanla beni atamadıkları için buradayım!” (atanamamak)

SIN. MEZ, 24, E: “Maddi ihtiyaç. Tabii bu işimi tamamen para amaçlı yaptığım anlamına gelmez.” (maddi kaygı)

Sınıf öğretmenliği mezunu özel eğitim öğretmeni adaylarının “Sertifika programındaki derslerin mesleğe başladığınızda sizin için işlevsel olacağına inanıyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Derslerin işlevselliği

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Evet	23	41.0
Evet, ama uygulama az	11	19.6
Kısmen	8	14.2
Kısmen, teori önemli	6	10.1
Hayır	8	14.2
TOPLAM	n=56	100

Tablo 2. incelendiğinde 23 katılımcı (%41.0) “evet” diyerek en yüksek frekans ve yüzdeye sahiptir. Bu 23 katılımcı sertifika programındaki derslerin meslek için işlevsel olacağına kanaat getirmiştir. Diğer yandan 11 katılımcı (%19.6) “evet” demiş ancak “uygulamanın az olduğunu” vurgulamışlardır. 8 katılımcı (% 14.2) kısmen ve diğer 8 katılımcı da hayır demiştir. En son ve en az frekans sahibi olarak 6 katılımcı (%10.1) “kısmen ancak teori önemli” şeklindeki kategoride yer almışlardır.

SIN-MEZ-22-K : “İşlevsel olacaktır. Fakat teorik dersler olduğu için pratiğe dökme boyutunda işlevselliği çok etkili olamıyor. Uygulamaların artırılması gerekiyor.” (Evet, ama uygulama az)

SIN-MEZ-24-K: “Düşünüyorum. Her bir ders teorik olarak anlatılsa da teoriyi bilmeden uygulamadan doğru sonuç alamayız.” (Evet)

SIN-MEZ-24-E : “Hayır, inanmıyorum. Ücretli öğretmenlik deneyimimden teorik bilgilerin uygulamaya dönük etkinliklerde işe yaradığını gördüm.” (Hayır)

Katılımcıların “Bu derslerin size ne gibi yararı olacaktır?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve edinilen bulgular Tablo 3’teki gibidir.

Tablo 3. Derslerin yararı

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Teorinin uygulamaya faydası var	14	16.2
Tecrübe aktarımının uygulamaya faydası var	7	8.1
Öğretim tekniği geliştirmeyi sağlıyor	21	24.4
Öğrenciye karşı tutum geliştirmeyi sağlıyor	15	17.4
Engelliler hakkında ön bilgi veriyor	17	19.7
Alanı tanımayı sağlıyor	8	9.3
Yüzeysel farkındalık yaratıyor, çok yararı yok	4	4.6
TOPLAM	n=86	100

Tablo 3. incelendiğinde 21 katılımcı (%24.4) ile “öğretim tekniği geliştirmeyi sağlıyor” kategorisi; en çok frekans ve %’ye sahiptir. 21 katılımcı en çok öğretim tekniği geliştirmede yararı olacağını ifade etmiştir. Sırayla 17 katılımcı (%19.7) ile “engelliler hakkında ön bilgi veriyor”, 15 katılımcı (%17.4) ile “öğrenciye karşı tutum geliştirmeyi sağlıyor”, 14 katılımcı ile (%16.2) kategorileri yer almıştır.

SIN-MEZ-25-K : “Karşımızdaki kişinin nasıl olduğunu ve ona nasıl davranmamız gerektiğini belirleyecektir bu dersler.” (Engelliler hakkında ön bilgi veriyor, Öğrenciye karşı tutum geliştirmeyi sağlıyor)

SIN-MEZ-22-E : “Daha önce hiç duymadığımız, bilgi sahibi olmadığımız engel grupları hakkında bilgi sahibi olmuş oldum. Zihinsel engellileri daha yakından tanımaya başladım.” (Engelliler hakkında ön bilgi veriyor, Alanı tanımayı sağlıyor)

SIN-MEZ-23-K : “Derslerde hocaların deneyimlerini paylaşmaları bence çok yararlı oluyor.” (Tecrübe aktarımının uygulamaya faydası var)

Katılımcıların “Bu programda verilen derslerin meslek yaşantınızdaki işlevselliğini arttırmak için önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 4’te incelenmiştir.

Tablo 4. Programdaki Derslerin İşlevselliğini Arttırmak İçin Öneriler

KATEGORİLER / TEMA		
Uygulama olmalı	45	2.9
Cinsel eğitim dersi konmalı	6	7
Otizme ağırlık verilmeli	2	2.3
Video gösterimi artmalı	4	4.7
Derslerde materyal kullanımı ve seçimi desteklenmeli	2	2.3
Tecrübeler daha çok aktarılmalı	3	3.5
İletişim derslerine ağırlık verilmeli	2	2.3
Ders saatleri arttırılmalı	2	2.3
Alan yazın arttırılmalı	2	2.3
Seminerler verilmeli	2	2.3
Sertifika programında sınıfa öğrenci getirilmeli	6	7
Simülasyon mekânlar düzenlenmeli	5	5.8
Rehabilitasyonda görev yapan öğretmenler derslere girmeli	1	1.1
Teori arttırılmalı	1	1.1
Alan dışı öğretmenlere bu kurs açılmamalı	1	1.1
Boş	1	1.1
TOPLAM	=85	00

Tablo 4'e bakıldığında kategorilerin sayısında artma görülmüştür. Bu tabloda 45 katılımcı (%52.9) "uygulama olmalı" önerisinde hem fikir olmuşlardır. "Cinsel eğitim dersi konmalı" ve "Sertifika programında sınıfa öğrenci getirilmeli" kategorileri 6'şar katılımcıyla (%7) frekans ve %'si çok olan kategoriler olmuştur. 5 katılımcı (%5.8) "simülasyon mekanlar düzenlenmeli" demişlerdir. 1 katılımcı da soruyu yanıtlamamıştır.

Katılımcıların "Özel gereksinimli birey hakkındaki görüşlerinizi kısaca yazar mısınız?" sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 5'te incelenmiştir.

Tablo 5. Özel Gereksinimli Birey Hakkındaki Görüşler

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Yetersizliği olan bireylerdir	4	5.0
Farklı gelişim gösteren bireylerdir	12	15.1
Özel bireylerdir	17	21.5
Destek eğitim programına ihtiyacı olan bireylerdir	14	17.7
Fiziksel anlamda başkalarına muhtaç bireylerdir	8	10.1
Toplumsal hayata uyum sağlaması için yardıma ihtiyaç duyan bireylerdir	17	21.5
Çaresiz bireylerdir	2	2.5
Net bir görüşüm yok	1	1.2
Boş	4	5.0
TOPLAM	n=79	100

Tablo 5.'te de görüldüğü gibi en çok frekans 17'şer katılımcıyla (%21.5) "özel bireylerdir" ve "toplumsal hayata uyum sağlaması için yardıma ihtiyaç duyan bireylerdir" kategorilerindedir. 4 katılımcı (%5) ise bu soruya cevap vermemiştir.

SIN-MEZ-22-K : "Çeşitli nedenlerden dolayı bireysel özellikleri ve eğitimsel yeterliliği bakımından farklı olan bireylerdir. Bu bireylere uygun özellikleri ve kişisel farklılıkları göz önünde bulundurularak eğitim yapılması ve davranılması gerekir." (Farklı gelişim gösteren bireylerdir, Destek eğitim programına ihtiyacı olan bireylerdir)

Katılımcıların "160 saatlik süre zarfında aldığınız dersler mesleği tamamen tanımanıza yardımcı oldu mu? Neden?" sorusuna verdikleri cevaplar ve frekansları Tablo 6'da incelenmiştir.

Tablo 6. Derslerin Mesleği Tanımaya Yardımı

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Evet ama uygulama yetersiz	3	4.2
Evet	2	2.8
Kısmen, uygulama az	11	15.4
Kısmen, ön bilgi sağladı	10	14
Hayır, tecrübe gerektiriyor	10	14
Hayır, uygulama az	13	18.3
Hayır, ders süresi yetersiz	12	16.9

Hayır, yalnızca ön bilgi sağladı	6	8.4
Devlete atama olursa faydalı olur	4	5.6
TOPLAM	n=71	100

Tablo 6’da katılımcıların 13’ü (%18.3) “Hayır, uygulama az” cevabını vermişlerdir. 11 katılımcı (%15.4) da “kısmen, uygulama az” cevabını vermişlerdir.

SIN-MEZ-22-K : “Çok fazla olmadı. Çünkü gerçekten özel gereksinimli bireylerle karşı karşıya gelmedik. Teoride kaldı. Ders saati daha da arttırılarak devlete atanma sağlanabilirse daha faydalı olur.” (Kısmen, uygulama az; Devlete atama olursa faydalı olur)

Katılımcıların “Bu dersler sonucunda mesleğe karşı olumlu ya da olumsuz görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar tablo 7’de incelenmiştir.

Tablo 7. Derslerden Sonra Mesleğe Karşı Olumlu Ve Olumsuz Görüşler

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Olumlu, engelli bireylere karşı duyarlılık	9	9.5
Olumlu, engelli bireyleri yakından tanıma fırsatı	5	5.3
Olumlu, kutsal ve vicdani bir görev	17	18
Olumlu, mesleğe karşı pozitif bakış geliştirme	23	24.4
Olumsuz, mesleki yeterlilikte endişeli tutum	18	19.1
Olumsuz, kurumların maddi kazanç kaynağı olarak görmesi	2	2.1
Olumsuz, meslek yıpratıcı	5	5.3
Nötr	4	4.2
Boş	1	1
TOPLAM	n=94	100

Tablo 7’ye göre en çok frekans 23 katılımcıyla (%24.4) “olumlu, mesleğe karşı pozitif bakış geliştirme” cevabına aittir. Katılımcıların görüşleri mesleğe karşı olumlu yönde değişmiştir.

SIN-MEZ-24-E : “Mesleği biraz biraz tanıyınca sevmeye başladım. Farkına varmaya başladım. Olumsuz olarak ise hala yapabilecek miyim endişesindeyim.” (Olumlu, mesleğe karşı pozitif bakış geliştirme, Olumsuz, mesleki yeterlilikte endişeli tutum)

Katılımcılara yöneltilen “Programdan sertifika alarak işe başlayacak olan öğretmenler olarak; sizce sertifika programının sonunda engelli biriyle karşılaştığınızda en çok hangi ders işlevsel olacaktır?” sorusuna verilen cevaplar ve frekanslar Tablo 8’de incelenmiştir.

Tablo 8. En İşlevsel Ders

KATEGORİLER / TEMA	F	%
Dil, konuşma ve alternatif iletişim becerileri	16	9.6
Sosyal hayat	9	5.4
Bilişsel becerilere hazırlık	7	4.2
Davranış değiştirme	4	2.4
Öz bakım becerileri	15	9.0
Toplumsal uyum becerileri	10	6.0
Günlük yaşam becerileri	9	5.4
Psikomotor	8	4.8
Türkçe	13	7.8
Matematik	11	6.6
Okuma-yazma öğretimi	5	3.0
Kavram öğretimi	14	8.4
Beceri öğretimi	14	8.4
Uygulama yapılan dersler	7	4.2
Sınıf yönetimi	8	4.8
Tüm dersler	4	2.4
Mevzuat dersleri	2	1.2
Diğer engel grupları	2	1.2
Hiçbiri	2	1.2
Nötr	4	2.4
Boş	2	1.2
TOPLAM	n=166	100

Tablo 8’de de görüldüğü üzere en çok frekans “ Dil, konuşma ve alternatif iletişim becerileri ” dersine aittir. 16 katılımcıyla (% 9.6) en işlevsel ders olarak öngörülmüştür.

SIN-MEZ-24-E : “Zihin engelli öğrencilerle iletişim becerileri. Mesleğe başladığımızda en başta onu anlamak ve istediğimizi anlatmak gerekli, önce iletişim.” (Dil, konuşma ve alternatif iletişim becerileri)

SIN-MEZ-23-K: “İletişim, toplumsal uyum becerileri dersleri daha işlevsel olacaktır. Fakat öğrencinin engeline göre derslerin işlevselliği tabii ki değişir.” (Dil, konuşma ve alternatif iletişim becerileri, Toplumsal uyum becerileri)

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programına devam eden özel eğitim sınıf öğretmeni adaylarının sertifika programlarının işlevselliğine ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Bulguların nihayetindeki sonuçlar şöyledir:

Programa katılan ZES öğretmeni adaylarını bu mesleği seçme ve programa katılma amaçları kendi alanlarında atama olmadığı içindir. Öğretmenlerin birçoğu atama olsa tercih etmezdim ifadelerini kullanmışlardır. Bunun sonucunda doğal bir

süreç olarak maddi kaygılar önemli bir yer tutmuştur. Atanamayan öğretmenler para kazanamadıklarından dolayı alternatif yollardan biri olan ZES öğretmenliğine yönelmişlerdir. Ancak bunun yanında kendini geliştirmek isteyen öğretmenler, alana ilgisi olan öğretmenler, kendi isteğiyle alan değişikliği yapmak isteyen öğretmenler de vardır.

Katılımcıların programın içerdiği derslerin işlevselliği hakkında genel anlamda olumlu bir kanaat vardır. ZES öğretmeni adaylarının çoğu işlevselliği konusunda olumlu düşünmesine rağmen uygulamayı az bulmuş, arttırılması konusunda ön görüşlerde bulunmuşlardır. Derslerin işlevselliği konusunda olumsuz görüşe sahip öğretmen adayları da genelde uygulama azlığından şikâyet etmişlerdir.

Öğretmen adaylarına derslerin onlara sağlayacakları faydalar hakkında soru yöneltilmiş ve sonucunda öğretmen adaylarının düşüncesi öğretim tekniği geliştirmelerini sağlaması yönünde olmuştur. 56 öğretmenin 17'si derslerin engelliler hakkında bilgi verdiğini düşünmektedir. Bu da aslında alan hakkındaki bilgi azlığını ortaya koyar.

Programdaki derslerin yaşantılarındaki işlevselliğine ilişkin veriminin artması konusunda sorulan soruya verdikleri cevap büyük eksiklik olan uygulama azlığı olmuştur. Öğretmen adaylarının özellikle vurguladıkları konulardan bir tanesi de cinsel eğitim dersinin gerekliliğidir. Çünkü bu konudaki bilgi eksikliği hem ZES öğretmen adaylarının hem de ZES öğretmenlerinin dikkatini çekmiştir. ZES öğretmeni adayları bu konuda kaygı yaşamaktadır.

Özel eğitim sertifika programlarının iyileştirilmesi son derece önemlidir. Ortalama 45 gün süren programlar ile sertifika alarak özel eğitim öğretmenliği yapan kişilerin özel gereksinimli öğrencilere ne derece yardım edebilecekleri tartışılmalıdır. Ayrıca, branş öğretmenlerin de özel gereksinimli çocuklarla çalışmaya başlamadan önce yoğun hizmet içi eğitim programlarına katılmaları sağlanmalıdır. (Ergül, Baydık, ve Demir, 2010).

ZES öğretmen adaylarına engelli birey hakkındaki düşünceleri sorulduğunda en çok frekans alan 2 yanıt olmuştur. Farklı gelişim gösteren bireylerdir ve toplumsal hayata uyum sağlaması için yardıma ihtiyaç duyan bireylerdir. Bu soruda asıl dikkat çeken cevap bazı öğretmen adaylarının engelli bireyler hakkında çaresiz bireylerdir şeklinde verdikleri yanıtlardır. Bu programın işlevliğinde verilen bu cevap insanları düşündürcektir.

Aday öğretmenlerin mesleği tanıyıp tanımadıklarını ölçmek amaçlı yöneltilen soru 160 ders saatinin adaylar için yetmediğini göstermektedir. Aday ZES öğretmenleri bu sorunun başlığı altında da uygulama azlığına değinmişlerdir. Bunun yanı sıra ders saati süreleri az bulunup derslerin ön bilgi sağlamaya yönelik olduğu belirtilmiştir.

ZES öğretmen adaylarının dersler sonucunda mesleğe karşı geliştirdikleri olumlu ya da olumsuz tutumlar açısından bakıldığında birçok öğretmen adayında anlamlı düzeyde pozitif yönde değişen bir tutum oluşmuştur. Birçok öğretmen adayı da bu mesleğin kutsal ve vicdani yönüne değinmiştir. Tüm bunların karşısındaki bir görüş olarak öğretmen adaylarında pozitif tutum geliştirenler de dâhil mesleki yeterlilik konusunda endişeli bir tutum vardır. Olumlu öğretmen –öğrenci iletişimi akademik başarının artmasını sağlarken, olumsuz öğretmen-öğrenci iletişimi de başarısızlığın ve istenmeyen davranışların en önemli kaynaklarından birisi olarak görülür (Cemaloğlu ve Kayabaşı, (2007). Bu nedenle mesleğin yıpratıcılığı ve ZES öğretmen adaylarının tükenmişlik endişesi yerindedir.

Araştırmanın ölçü aracında en çok hangi dersin işlevsel olduğu sorulmuştur. Öğretmen adaylarından gelen cevaplar çok çeşitli olmasına karşın en çok frekans 16 kişiyle “dil, konuşma ve alternatif iletişim becerileri”nde toplanmıştır. ZES öğretmen adayları için önem taşıyan diğer bir ders ise öz bakım becerileri dersi olmuştur. Öz bakım becerileri dersinin ardından kavram öğretimi ve beceri öğretimi katılımcıların en çok işlevsel buldukları ders olmuştur.

Öneriler

Bu araştırmada öne çıkan problem uygulama azlığı olmuştur. Öğretmen yetiştirme beyin ekibi öncelikli olarak ZES öğretmen adaylarının çoğunluk açısından düşünüldüğünde baskın bir şekilde öne geçen bu sorunla ilgilenmesi önemiyet açısından daha önde olmalıdır. Uygulama azlığına bir çözüm olarak eğitim saatlerinin uzatılması, 26 günlük eğitimin bir kısmının rehabilitasyon merkezlerinde geçirilmesi ya da ders verilen binalarda simülasyon sınıfların oluşturulması sunulabilir.

Öğretmen adaylarının kaygı düzeylerindeki artışa sebep olan “cinsel eğitim dersi” de üzerinde durulması gereken bir alt başlıktır. Öğretmen adayları sertifika programlarına cinsel eğitim dersi koyulması yönünde ifadelerde bulunmuşlardır. Buna ek olarak ZES aday öğretmenlerinin eğitimleri de bu konuda eksiklik yaşamışlardır. Özel eğitimde branşlaşmaya çok fazla gidilememesidir. Tek bir öğretmen birçok alanda özel gereksinimli öğrenciye öğretim yapmaktadır. Bu nedenle de özel eğitim öğretmeni hem farklı akademik becerilerin öğretimi hem de iletişim, sosyal beceriler, öz bakım becerileri, cinsel eğitim, oyun, müzik, drama gibi çok alanda öğretim yapmak durumun- da kalmaktadır. Bu nedenle de hizmet içi eğitime gereksinim duydukları alanlar farklı konularda ve geniş bir yelpazede olabilmektedir. Ek olarak, cinsel eğitim, oyun, müzik ve drama öğretmenler tarafından bilgi eksikliği yaşanan alanlar arasında sıklıkla ifade edilmiştir. Bu alanlar alan yazında hak ettiği ilgiyi görmeyen ve çalışmaların oldukça sınırlı olduğu alanlardır. Ancak öğretmenlerin ifade ettikleri gibi alanda yoğun olarak yaşanan problemler arasındadır ve öğretmenler bu konuda yetersiz olduklarını düşündükleri için hizmet içi eğitim talep etmektedirler (Ergül, Baydık ve Demir, 2010). Hizmet içi eğitim ya da bilgilendirme seminerleri verilmesi ve bunların öğretmenlerin gereksinimlerine göre olması kaygı düzeyinin azalmasında ve bu konuda bilgi yoğunluğunun artmasında etkili olacaktır.

ZES öğretmen adayları öncelikle karşısındaki bireylerin bağımsız yaşama uyum sağlamaya hakkı olduğunu unutmamalıdır. Vicdani, kutsal ve sağduyu gerektiren bir meslek olması yanı sıra son derece disiplin, kararlılık ve tutarlılık gerektiren bir meslek olduğu da önemli bir ayrıntıdır. ZES öğretmen adayları derslerin ya da uygulamanın azlığının altına sığınmamalı, meslek içerisindeyken kendilerini tekrarlamamalı ve eksik kaldıklarını düşündükleri yönlerini geliştirmelidir.

Gelecekte bu araştırmayı geliştirecek olan araştırmacılar mezun olunan üniversite ve mesleğe ilişkin görüşler olarak değerlendirebilir. ZES aday öğretmenlerin eğitimcilerinin görüşleri de çok önemli ve işlevselliği etkileyici niteliğe sahiptir. Bu konu hakkındaki makaleler de bir araştırma konusu olarak sunulabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇAMETE, G. (1998). Türkiye’de Özel Eğitim. *Özel Eğitim, Anadolu Üniversitesi Yayınları*, (1018). 197-207.
- AKYÜZ, Y. (2003). Eğitim Tarihimize Günümüze Kadar Öğretmen Yetiştirilmesi ve Sağlanması İlkeleri, Uygulamaları. *Eğitimde Yansımalar: VII Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*. (s. 48-66).
- BAŞAL, M. ve BATU, S. E. (2002) Zihin Özürlü Öğrencilere Okuma Yazma Öğretme Konusunda Alt Özel Sınıf Öğretmenlerinin Görüş ve Önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 3 (2) 85-98.
- BATU, E. S., KIRCAALİ-İFTAR, G., & UZUNER, Y. (2004). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 5 (2) 33-50.
- CEMALOĞLU, N. ve KAYABAŞI, Y. (2007). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyi ile sınıf yönetiminde kullandıkları disiplin modelleri arasındaki ilişki. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(2), 123-155.
- ERGENEKON, Y., ÖZEN, A., & BATU, E. S. (2008). Zihin Engelliler Öğretmenliği Adaylarının Öğretmenlik Uygulamasına İlişkin Görüş ve Önerilerinin Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(3), 857-891.
- ERGÜL, C., BAYDIK, B., & DEMİR, Ş. (2010). Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerinin Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı Yeterliklerine İlişkin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *20. Ulusal Özel Eğitim Kongresi’nde sunulmuş sözlü bildiri, Gaziantep*. 499-522.

- ERİPEK, S. (1998). Anadolu üniversitesi "Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamla Programı, Özel Eğitim Ünite 4 (Zihin Engelliler)". Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset tesisleri, Mart 1998.
- İBRET, Ü., BAYRAKTAR, B., KOCAMAN, H. (2011) Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Branş Dersliği Uygulamasına İlişkin Görüşleri. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World* . 16(1) 2146-7463.
- KÖK, M. (2002) Özel Eğitimde Personel Sorunu. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 4(1) 43-53.
- ODABAŞI, Y. (1998). Anket Yöntemi *Özel Eğitim, Anadolu Üniversitesi Yayınları*, (1018). 79-97.
- ÖZYÜREK. M, (2008). Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği. 2008 *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar*, 6(2), 189-226.
- SEFEROĞLU, S. S. (2004). Öğretmen yeterlikleri ve mesleki gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 58, 40-45.
- TEKELİ, P. Ö. (1999). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Bir Çocuğun Dört Yıllık Eğitim Sürecinin Değerlendirilmesi. *İlkışık Dergisi*.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teknikleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.